

OBALNA EKONOMIJA KAO ZNANSTVENO I POLITIČKO PITANJE

Sažetak: *Priobalno područje Hrvatske oskudijeva rudnim bogatstvom. Njegovo su najveće bogatstvo ljudi, prostor i geografski položaj. Ti resursi omogućavaju razvoj širokoga spleta aktivnosti, među kojima su na poseban način povijesno i suvremeno isticani pomorstvo i turizam kao najmoćnije i najprirodnije integrativne djelatnosti hrvatskoga priobalja. Na razmeđu smjene političkoga sustava, ekonomskoga sustava, ljudskih preferencija i međunarodne integracije pod okriljem globalizma i neoliberalnoga kapitalizma, nastale su u prostoru pomutnje izazvane težnjom da se na lagan i jeftin način osigura egzistencija. Taj neoblikovani i opasni obrazac razvoja, o kojem se nitko ne brine, imao je određene refleksije na prostor koji ćemo nastojati obrazložiti metodom geometrije prostora i metodom razumnoga vođenja razvoja i prostora u suvremenim uvjetima života. Aplikacije će biti na makronivou kako bi nalazi bili što jasniji i što intrigantniji za one koji su dužni brinuti se za razvoj tih vrlo važnih hrvatskih regija.*

Ključne riječi: *integralno planiranje, upravljanje razvojnim sustavom, obalna ekonomija, Hrvatska*

1. Uvod

Baveći se problemima obalne ekonomije u nas i u svijetu, bio sam ponukan da napišem neke osvrtne, znanstvene članke i monografije o suvremenim problemima obalnih područja. Različita su gledišta koja omogućavaju razumijevanje obalne ekonomije kao fenomena, kao što su geografsko, demografsko, ekonomsko, ekološko i nadasve integralno prostorno gledište. Danas je to u meni kumulativ razmišljanja o obalnoj ekonomiji kao znanstvenom i političkom problemu. Ekonomija obalnih područja, iako mlada znanstvena disciplina, zauzima važno mjesto u znanosti donoseći onima koji to razumiju brojne koristi. Kada u tim nastojanjima ne pomaže znanost, onda se tim pitanjem najčešće bavi politika. Tada nastaju problemi koji su posljedica dijelom namjernog protivljenja tom tipu ekonomije, a djelomično su posljedica neznanja. Zbog toga znanost poručuje da je litoralizacija prekretnički proces koji obalnim zemljama s jedne strane donosi goleme ko-

risti, a s druge strane onima koji se politički protive tom tipu ekonomije donosi spoznaju o izgubljenjodobiti i zaostajanje u razvoju. (J. Roglič, 2005.)

2. Neki značajni pomaci u svijetu

Promatrano u povijesnim okvirima, u XX. stoljeću dogodio se susret kontinenata. Bio je to početak prometne revolucije, luke i obale dolaze u središte ekonomskog interesa. Litoral postaje zanimljiv s ekonomskoga gledišta pa se na morskim obalama smještaju brojni ekonomski kapaciteti. Povećana privlačna moć morskih obala privlači stanovništvo. Zbog toga se sredinom XX. stoljeća pojavljuju značajne ekološke promjene, posebno u zatvorenim morima. Seljenje gospodarskih aktivnosti iz kontinentalnih područja na obalu dovelo je u mnogim sredinama do nadređenosti ekonomskog nad prirodnim sociokulturnim sklopom.

Brojke upozoravaju na to da koncentracija stanovništva i gospodarskih aktivnosti ni po čemu nije problem koji se smije zanemariti. Na morskim obalama danas u svijetu živi više od 1,5 milijarde stanovnika, što je više od petine ukupnog broja stanovnika na svijetu. Ako se izračuna da obalno područje čini 7 do 8 % ukupnog kopna na Zemlji, onda je gustoća naseljenosti na obalnim područjima oko tri puta veća od prosječne svjetske gustoće.

Sazrela je svijest o opasnostima koje prijete uništenju prirodnog i čovjekova okoliša. Upravljanje kao tvorevina XX. stoljeća pojavljuje se i na ovom području kao nužnost, to jest upravljanje prirodnim sustavima i prirodnim bogatstvom. Jednako tako kao što je u ekonomiji postalo jasno da je samoreglativni razvitak neodrživ i da se gospodarskim razvojem nužno upravlja, tako je i na području prirodnih resursa postalo jasno da je umnožak agresije čovjeka na prirodna bogatstva prešao granice sposobnosti prirode da se sama prirodno obnavlja.

Obalna područja prirodno su osjetljivija više od svih drugih područja. To je područje susreta najrazličitijih materijala, pa i onih visokog rizika. Svugdje gdje se susreću more i kopno, uspostavlja se veoma složena zajednica prirodnog, ekonomskog i društvenog života. U toj, kao i u svakoj drugoj zajednici, kvaliteta života ovisi o međusobnoj toleranciji njezinih članova. Harmonija i uvažavanje vode dinamičkom ekvilibriju, koji za obalna područja prije svega znači skladan suživot biosfere i različitih ljudskih aktivnosti. Susret kopna i mora dvaju različitih svjetova ne može počivati na nadređenosti jednih drugima. Zakonito je da se u tim trenucima kada se stječu dojmovi da trendovi idu prema dolje, razboritost i znanje hvataju pod ruku da bi iznjedrili novu nadu temeljenu na negaciji doživljenog. To su pitanja koja se uza sve odnose na obalna područja i na situaciju u kojoj se danas nalaze svjetska obalna područja.

3. Kako znanost definira obalnu ekonomiju?

Kada se polazi od opće definicije ekonomije, onda je bez sumnje svaka ekonomska djelatnost po sebi ekonomija. Međutim, kada se analiziraju osnovni čimbenici koji su presudni za definiranje vrste ekonomije, tada uočavamo da postoje područja koja su planinska, dolinska, priobalna, otočna, morska itd., da postoje klimatske razlike kao što je kontinentalna klima, priobalna klima, planinska klima, a s gledišta reljefa imamo ravničarska područja i brdovita područja itd. Svi ti prostorni čimbenici određuju neku diferenciju između određenih vrsta ekonomija. Svi prethodno navedeni čimbenici koji određuju vrstu ekonomije po svom su karakteru prostorni čimbenici. Stoga otvaramo novo pitanje po kojem su sve te ekonomije koje imaju određene prostorne čimbenike prostorne ekonomije. Ono po čemu su sve te djelatnosti dijelovi opće ekonomije njihova je temeljna odrednica, a ono po čemu se svakoj djelatnosti daje određena *differentia specifica* prostorni su čimbenici. Po tim se elementima definiraju pojedine vrste prostorne ekonomije, dijelom kao dio opće ekonomije, a po određenim prostornim čimbenicima dijelom prostorne ekonomije. Dakle, obalna ekonomija je s toga gledišta ona vrsta prostorne ekonomije kojoj njezini prirodni faktori pridonose uspješnom razvitku, odnosno visini ekonomičnosti. (I. Krešić, 1981.)

Prostorna ekonomija je teorijska ekonomska znanost jer istražuje zakonitosti ekonomskog razvitka u prostoru. Obalna ekonomija kao dio prostorne ekonomije znanstvena je disciplina koja se bavi proučavanjem prostornih zakonitosti koje utječu na razvoj obalnog područja. Međutim, ono po čemu obalnu ekonomiju uvijek treba promatrati u okviru prostorne ekonomije jest činjenica da obalni prostor kao pojam "...objedinjuje kopno i more u jedinstvenu životnu cjelinu s prostranstvom na kojem je moguće identificirati socijalne i ekonomske prilike koje se usko vezuju uz taj prostor. Obalni prostor s gledišta političke ekonomije predstavlja resurs odnosno dio ukupne vrijednosti ekonomskog razvitka koji se u tom prostoru odvija." (I. Šimunović, 1993.). Dakle, kada se promatra s prostornoga gledišta, obalna se ekonomija definira kao posebna grana opće prostorne ekonomije koja se bavi vrednovanjem obalnog prostora i optimiziranjem razmještaja proizvodnih snaga u svrhu postizanja optimalnog doprinosa tog prostora uspješnosti privređivanja, uz uvažavanje zakonitosti koje proizlaze iz svojevrsnih društvenih odnosa i načela zdrave ljudske sredine.

Temeljni fenomen prostorne ekonomije je prostor. To je konkretni prostor u kojem čovjek živi, radi, kreće se i koji je na bilo koji način u funkciji čovjeka.

Često se iz nekih navika prostor poistovjećuje s površinom zemlje, zemljištem i pejzažem, zaboravljajući da prostor ima tri dimenzije i da se pojam prostora odnosi na zemljinu površinu i ono što je ispod zemlje i ono što je u zraku, to jest sve ono što bitno određuje čovjekov ambijent.

Prostor je vrijednost kada se promatra u funkciji ljudskih potreba, to jest kao proizvodni prostor, kao društveni prostor i kao element društvenog vrijednosnog sustava. Po svojoj naravi prostor je fizički determiniran, odnosno konačan. Zbog te ograničenosti s jedne strane i neograničenosti rasta ljudi i dobara s druge strane, njegova vrijednost danomice raste. Prostor je u najčešćem broju slučajeva neobnovljiv ili je obnovljiv uz visoku cijenu, zato sve više raste svijest o razumnom korištenju prostora, odnosno govori se o nužnosti upravljanja prostorom. Neki suvremeni teoretičari prostor smatraju jednim od najvećih problema suvremenog svijeta.

Po svojoj naravi prostor je djeljiv na veći broj korisnika pa se u tom smislu nagomilavaju različite djelatnosti jedna uz drugu bez obzira na međusobnu trpeljivost. To su uzroci brojnih konflikata, posebno onda kada se na tom prostoru određene djelatnosti isključuju s obzirom na tehnologiju ili određena zagađenja okoliša. Često zbog te kongestije nastaju brojni sukobi koji umanjuju uspješnost poslovanja pojedinih djelatnosti, a vrijednost prostora se umanjuje. Posebno je značajan problem u korištenju prostora činjenica da se na tržištu pojavljuju djelatnosti nejednake ekonomske moći. U pravilu to je najčešći sukob između industrije i turizma, ne manje česti su sukobi između industrije i poljoprivrede te između urbanizacije i vrijednih poljoprivrednih ili uopće pejzažnih predjela. Naravno, ako nema čvrste urbanističke discipline, u tim okolnostima pobjeđuju ekonomski jači "igrači".

4. Diobe obalnog područja u praksi

Prethodno smo napomenuli da obalno područje u najužem smislu riječi karakteriziraju dva ambijenta: kopno i more. Oni se dodiruju, ali po mnogočemu su dva bitno različita svijeta koje karakterizira život u moru i život na kopnu. Ta dva svijeta povezuje čovjek u funkciji života i rada.

Obalno područje s geografskoga gledišta sastoji se od uskog obalnog pojasa, zaobalnog pojasa i otoka (ako ih ima). Tako Julije Cezar u svojoj knjizi "De bello Galico" navodi kako se Galija dijeli na otoke, Akvitaniju (priobalje) i Galiju. U opisima našeg priobalja putopisci (Fortis) i povjesničari ističu da se naše priobalje sastoji od uskog obalnog pojasa koji omeđuju visoke planine i more, zatim od zaobalnog pojasa koji karakteriziraju krška polja i visoke planine te od otoka koji reljefno prate pružanje planinskih masiva Dinarida. Ono što po sebi najviše određuje granicu između tih pojaseva ponajviše su bitno različita struktura prostora te socijalna i ekonomska obilježja onih koji ih nastanjuju. O tome su se složili geografi i prostorni analitičari 1980. godine u Sofiji Antipolis na jednoj od brojnih rasprava u okviru izrade "Plavog plana" za cijeli Mediteran. Ta podjela ima ponajviše analitičko značenje jer se u tim pojasevima događaju različiti procesi o koji-

ma treba znati. S funkcionalnog značenja više se danas rabi podjela na obalne regije koje se vezuju razvojno i politički oko određenih velikih gradova.

Oblik prostorne diferencije koji se u praksi najviše koristi jest podjela nekog nacionalnog teritorija na obalno i kontinentalno područje. Te su podjele u nekim zemljama napravljene po nekim geografskim i socioekonomskim načelima, a u nekima po administrativnim granicama određenih upravnih regija koje se nalaze na granici između tih dviju makroregija i pripadaju jednoj od tih dviju makroregija (hrvatski primjer).

Hrvatska je tijekom 19. i 20. stoljeća proživjela brojne udare. Nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije socijalne prilike u Hrvatskoj bile su veoma teške. Ni ulaskom u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenca prilike se nisu bitno izmijenile, stoga se politička i ekonomska emigracija nastavila. Hrvatska je s gledišta vlasti imala podčinjeni položaj zbog čega je danomice raslo političko nezadovoljstvo. Usljedile su burne godine Drugog svjetskog rata. U tzv. novoj Jugoslaviji došlo je do industrijalizacije i modernizacije u poljoprivredi. Međutim, političko nezadovoljstvo je raslo i emigracija se nastavila. Potkraj 20. stoljeća zbili su se prekretnički događaji, to jest stvorena je moderna i samostalna država Hrvatska. Promatrajući razvoj tih događaja posebno u priobalnoj i posebno u kontinentalnoj Hrvatskoj putem kretanja broja stanovnika, uočiti ćemo bitne razlike koje su se i različito odrazile na razvoj tih makroregija. Godine 1857. indeks distance između broja stanovnika tih makroregija bio je 1,56, a 2001. godine 2,14. Uvjeti razvoja u priobalnoj makroregiji nisu ni približno bili jednaki onima u kontinentalnoj Hrvatskoj. Područja u kontinentalnoj Hrvatskoj gotovo su dvostruko više ekonomski iskoristiva nego u priobalju. Uz to možemo konstatirati da ni političke težnje prema razvoju priobalja nisu bile zadovoljavajuće ni preferirane kao u kontinentalnoj Hrvatskoj, ni prije ni sada. (Šimunović i suradnici, 2011.)

5. Obilježja i funkcije obalnih područja

Da bismo prosudili koje su funkcije obalnog područja i na koji su način prisutne u razvoju obalnog područja te kako one utječu na razvoj kontinentalnog područja, potrebno je istražiti temeljne komponente obalnog područja po kojima se ono komparativno nameće kao najpovoljnije za određene funkcije. Kao prvu i temeljnu komponentu obalnog područja ističemo da je to prostor na razmeđu kopna i mora. Kada se ta dva različita prirodna sustava u razvoju međusobno povezuju, tada se za to povezivanje upotrebljavaju različite metode, tehnike i alati. Svaki oblik života na tim lokacijama postaje složen i poseban. Da bismo bolje obrazložili tu prirodnu monadu, poslužiti ćemo se geometrijom prostora. Postavimo koordinatnu formu, to jest jedan pravac - ordinatu koji povezuje more i prekomorje s kopnom u zaleđu (kontinentalni prostor) i drugi pravac - apscisu koji povezuje dužobalni prostor desno i lijevo od križišta koordinatnog sustava. U sjecištu tog

sustava u pravilu se nalaze grad i luka sa svim svojim instalacijama i funkcijama. Istraživanja su pokazala da su funkcije ordinate vrlo značajne za regionalni sustav, a da su funkcije apscise slabe i manje značajne. Zašto je to tako? Po metodi geometrije prostora sva su obalna područja zapravo kontaktna područja između prekomorja i kontinentalnih područja i na tim pravcima leže mnoge razvojne funkcije, napose posredničke funkcije poput luke i svih oblika prometa. Na apscisi se u pravilu nalaze i drugi gradovi i luke, a svi oni grade svoju ekonomiju na istoj osnovici. Stoga je njihova međusobna povezanost slabija i konkurentna.

Mnogi analitičari u tome nalaze razloge po kojima je obalna ekonomija necjelovita i nesamostalna. Naime, ovom analizom zapravo smo htjeli pokazati da je obalna ekonomija iz navedenih razloga kontaktna ekonomija. Međutim, postoje druge prirodne karakteristike tog područja po kojima se ona očituje kao cjelovita ekonomija. Tu su uvijek prisutne neke dileme koje nastaju u razlici između fiziomske i funkcionalne strukture. Budući da su to elementi dijelova, a ne cjeline obalnog područja, s pravom se može zaključiti o posebnosti s jedne strane i homogenosti ekonomije obalnih područja s druge strane.

Drugi element obalnih područja jesu prirodni resursi. Ako govorimo o rudnom bogatstvu, tada se globalno može reći da obalna područja oskudijevaju tim resursima. Najčešće se kao prirodno bogatstvo obalnih područja ističu more, prostor i geografski položaj. Iako prostor na obalnim područjima ima univerzalnu uporabnost, ipak za pojedine djelatnosti ima isključivo značenje, kao na primjer za luke, turizam i neke djelatnosti koje su isključivo vezane uz more, kao što je brodogradnja i sl. Druge djelatnosti mogu biti uspješnije ako su smještene uz more, ali nisu isključivo vezane uz morsku obalu pa se kao takve mogu smjestiti udaljeno od morske obale.

Slično se govori i o moru, međutim, problematika vezana uz korištenje mora mnogo je složenija. Naime, ima mnogo djelatnosti koje su vezane uz more, poput turizma, morskog prijevoza, ribarenja, eksploatacija podmorja i sl. U tom kontekstu postoji mnogo konflikata upravo zato što se precjenjuje isključivost, a ne javno dobro. Upravo zato što su to jedini resursi i presudno važni za razvoj obalnih područja, o njima i njihovu razumnom korištenju ovisi razvoj obalnih područja. To su prostori iznimne prirodne osjetljivosti. Naime, greška u upotrebi tih prostora teško se ispravlja i zato te vrijednosti treba razumno koristiti i čuvati da se ne unište i ne okrenu protiv čovjeka.

Treći element obalnog područja jest da je to granično područje između vlastite zemlje i prekomorskog svijeta. Taj geografski položaj otvara ekonomiju neke zemlje prema mnogim zemljama, čime se otvaraju mnoge prilike za suradnju, razmjenu dobara i stjecanje novih iskustava. Ta prirodna pozicija obalnog područja daje nekoj zemlji šansu da se na tim obalnim područjima privuku različite djelatnosti koje koriste uvezene resurse (primjer Japana) ili da se na tim područjima razvijaju različite posredničke djelatnosti koje obogaćuju nacionalnu ekonomiju, kao

što je prometna funkcija, lučka funkcija, agencije za posredovanje, banke i druge aktivnosti u funkciji posredovanja (primjer Nizozemske i Belgije). Mnogi tu ekonomiju koja se događa na obalnoj državnoj granici nazivaju "graničarska ekonomija". Međutim, treba razlikovati graničarsku ekonomiju na kontinentalnoj granici od one na morskoj granici. Ona na kontinentalnoj granici na tvrdoj je granici i s mnogo složenijim odnosima. Ekonomija na obalnoj granici otvorenija je i s većom propusnom moći, upravo je zato u mnogim sredinama obalna ekonomija nacionalna ekonomska orijentacija.

S gledišta mogućih političkih poremećaja u svijetu najčešće se taj problem osjeća na granicama koje se zbog toga kontroliraju ili zatvaraju. Prednost je imati morsku granicu jer ona ostaje otvorena prema svima onima koji nisu u sukobu. Zbog toga obalna ekonomija u tim uvjetima ima bolje uvjete za razvoj od kontinentalne ekonomije.

6. Obalno područje je raskrižje putova

U ranijoj fazi antike i prije grčke kolonizacije na jadranskoj obali postojali su gradovi i luke. Međutim, nama su ostali tek blijedi dokazi funkcioniranja tih gradova i luka. Zato radije kažemo da se o toj fazi u povijesti jadranske obale može govoriti jedino u duhu tog vremena. Grčka kolonizacija naše obale donijela je izgradnju gradova i luka i doseljavanje stanovnika. Sve je to bilo zato da se osigura trgovački karavanski put prema sjeveru Europe. To je poznati jantarski put.

Rimsko Carstvo koristilo je istočnu jadransku obalu da sagradi gradove, luke, ceste i drugu infrastrukturu kako bi osiguralo sustav za razvoj Istočnog Rimskog Carstva. Model kako su razvijali taj složeni sustav proučavao sam svojevremeno kada sam razvijao teoriju geometrije prostora i razumio sam da u tom sustavu postoji određena politička misao i nadasve prirodnost. Kada se simbolički produže *cardo* i *decumanus* Dioklecijanove palače, u regionalnom prostoru dobiva se upravo taj cjeloviti model po kojem su Rimljani osvajali svijet, a posebno istočni dio svoga carstva. Druga vrijednost koju sam uočio na analizi rimskog modela jest da su infrastrukturu gradili po pravcu meridijana i paralela, što se u drugim makromodelima Europe nije pojavilo sve do 20. stoljeća.

U vrijeme Mletačke Republike i poslije Austro-Ugarske Monarhije filozofija grčkog modela se ponavlja pa se osiguravaju gradovi i luke na sjevernom Jadranu, odakle su išli karavanski putovi prema sjevernoj i srednjoj Europi. Ostali gradovi na Jadranu bili su samo čuvari tog prometnog pravca pa su zbog toga zaostajali i propadali. Neke su se luke ugasile, a neke su ostale samo za lokalne potrebe. Taj je model uz manje ili više izuzetke ostao do danas.

Razumijevajući istočnu jadransku obalu kao raskrižje putova, podrazumijevamo da kontinentalna područja koja se nalaze u pozadini jadranske obale ekonomski korespondiraju obalnim gradovima i lukama. To praktično znači određ-

no prometno povezivanje obale i kontinenta po sustavu paralela i meridijana, što u suvremenom rječniku znači izraditi prometnu mrežu koja osigurava protok ljudi i dobara u svim smjerovima. Svaka druga ekonomija na obalnim područjima je slaba, ovisna i ekonomski izvan sustava suvremenih tokova. U svim dosadašnjim težnjama u prometnom lučkom transportu išlo se od mediteranskog prostora prema unutrašnjosti i sjeveru Europe. Bila je to snaga i moć mediteranske ekonomije sve do pojave parnog stroja. Nakon toga sav se promet okrenuo prema oceanskim lukama Europe razvijajući sustav prometnica po paralelskom modelu. Bio je to ekonomski procvat Europe i početak zaostajanja ekonomije Mediterana. Ono što se dogodilo progresivno na mediteranskim obalama jest proces urbane litoralizacije koja je djelovala na razvoj pomorstva uopće, zatim luka i obalnih gradova. Hrvatski lučki gradovi na karti Mediterana uopće nisu prepoznatljivi. To se jedino može objasniti nerazvijenošću komunikacija s kontinentalnim prostorima i slabom suradnjom sa zemljama prekomorja. Hrvatska je ekonomija okrenuta svojim kontinentalnim prostorima i duže vrijeme zapostavlja obalnu ekonomiju. Zbog toga je evidentno zaostajanje u ekonomskom razvoju te zaostajanje gradova na obali.

7. Obalna ekonomija kao političko pitanje

Prethodno smo naveli da su glavni resursi na kojima se može razvijati obalna ekonomija more, prostor i geoprometni položaj. Pitanje je koje su to djelatnosti koje se na temelju tih resursa mogu razvijati na obalnom području. Na to pitanje možemo vrlo jednostavno odgovoriti, ali uz pretpostavku da te djelatnosti podržava šira društvena zajednica. Dakle, na bazi korištenja mora mogu se razvijati sljedeće djelatnosti: brodogradnja različitih vrsta brodova, brodarstvo za prijevoz tereta i ljudi, lučke djelatnosti, ribarstvo i prerada ribe, uzgoj ribe, vađenje plodova mora, boravišni turizam, nautički turizam, zdravstveni turizam, sportski turizam i drugi oblici turizma, proizvodnja soli, vađenje nafte i plina iz podmorja. Na osnovi specifičnosti podneblja to su ove djelatnosti: proizvodnja mediteranskih kultura, proizvodnja ulja, vina, povrtlarstvo i voćarstvo, stočarstvo i proizvodnja ovčjeg sira itd. Na bazi raznih ruda moguća je proizvodnja cementa, vađenje i obrada kamena i mnoge druge proizvodnje koje su nekada postojale na obalnom području. Obalno je područje pogodno kao i svako drugo područje za razvoj industrije različitih vrsta, kako zbog školovanosti ljudi tako i s gledišta tržišta. Ima veliki broj mogućnosti da se na obalnim područjima pojave određene djelatnosti koje na tom području mogu biti vrlo uspješne. Ne treba nabrajati i sve one djelatnosti koje prate te bazične jer se pojavljuju uvijek u funkciji praćenja određenih potreba, od prometa do trgovine, servisa i mnogih bankarskih i agencijskih poslova. Mogućnosti za razvoj su goleme, od kojih su većina djelatnosti koje su dobre, uspješne i korisne, a koje se mogu pojaviti samo na morskoj obali.

Kako objasniti činjenicu da sve to što je tipično za obalnu ekonomiju danomice propada? Ako posegnemo isključivo za ekonomskim razlozima, nećemo uvijek moći naći adekvatne odgovore. U mnogo slučajeva trebat će posegnuti za političkima jer su i mnogi od tih problema nastali u zagrljaju politike. Sjetimo se davnih vremena kada je politiku ekonomije obalnih područja u nas vodila Venecija ili Austro-Ugarska Monarhija. Na Jadranu je Austro-Ugarska Monarhija gradila brojne kule koje su štatile brodove koji su plovili uz obalu. Venecija je radila isto. Ekonomija gradova počivala je na vojnom i upravnom ustroju stranih gospodara, a okolica gradova bila je ekonomski posve odvojena od gradova. (vidi Raukar 14. i 15. st. Zadra) U vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca našom se obalom trgovalo pa su naše luke i gradovi bili čas u tuđoj, a čas u vlastitoj državi. Na obali se životarilo. U tzv. novoj Jugoslaviji odnos prema obalnim područjima bio je maksimalno podređen stjecanju deviza radi vanjskotrgovinske bilance (izvoz brodova i izgradnja turističkih kapaciteta). Nekoliko se puta vrlo sramežljivo otvorilo pitanje jadranske ekonomske orijentacije. Takav se stav prije svega smatrao nacionalističkim pa se kao takav i tretirao. U novoj Jugoslaviji više se uvažavala tzv. kontinentalna, odnosno dunavska orijentacija. Danas u vlastitoj domovini Hrvatskoj kažu da ne treba otvarati pitanje jadranske orijentacije jer da postoji samo hrvatska orijentacija. Često u ime takva parolaškog stava znanstvenik postaje zatečen i ušutkan. Međutim, kada se malo dublje zagrebe u zbivanja u nas, onda ćemo vidjeti da je na snazi jasna kontinentalna ekonomska orijentacija i da u toj bitci jadranski prostor vene. Definirajući jadransku orijentaciju, definirali smo samo mjesto i ulogu jadranske ekonomije u nacionalnoj ekonomiji. Tako se na raznim simpozijima branila ideja o organskoj povezanosti jadranskog turizma i slavonske poljoprivrede, stvarala se matrica nacionalne ekonomije. Bilo je to vrijeme kada smo još uvijek vjerovali da može opstojati nacionalna ekonomija. Ulaskom u tokove neoliberalnog katekizma pridružili smo se onima koji su nacionalnu ekonomiju sveli na prosjački štap. Zašto su naša brodogradilišta došla u sadašnje stanje? Zašto se lakše davao novac za plaće u brodogradilištima nego za modernizaciju proizvodnje u njima? Niti smo vjerovali u domaću industriju niti sada znamo što trebamo učiniti da se ponovno industrijaliziramo, jer nama je tamo mjesto.

Ono što radi znanost, ne može politika, a ono što radi politika, znanost nikada ne bi učinila. Tu je bit raskoraka i nevolje koja je pogodila Hrvatsku.

Jadranska orijentacija nije orijentacija Hrvatske prema Jadranu isključivo, to je zapravo nastojanje stvaranja ravnomjernog razvoja Hrvatske i uvažavanja komparativnih prednosti priobalja u funkciji razvoja Hrvatske kao cjeline. Zato smo u znanstvenom pristupu ovoga članka nastojali objasniti filozofiju obalne ekonomije kako bismo okrenuli trendove iz smjera emigracije u smjeru imigracije ljudi i kapitala.

8. Lutanja u razvoju hrvatskog priobalja

Najveće bogatstvo hrvatskog priobalja su ljudi, more, prostor i geografski položaj. Ti resursi omogućuju razvoj širokog spleta aktivnosti, među kojima su na poseban način povijesno i suvremeno isticani pomorstvo i turizam kao najmoćnije i najprirodnije integrativne djelatnosti hrvatskog priobalja. Na razmeđu smjene političkog sustava, ekonomskog sustava, ljudskih preferencija i međunarodne integracije pod okriljem globalizma i neoliberalnog kapitalizma, u prostoru su nastale pomutnje izazvane težnjom da se na lagan i jeftin način osigura egzistencija. Taj neoblikovani i opasni obrazac razvoja za koji se nitko ne brine imao je određene refleksije na prostor koji smo nastojali obrazložiti. Aplikacija je bila na makronivou kako bi nalazi bili što jasniji i što intrigantniji za one koji su dužni brinuti se za razvoj tih vrlo važnih hrvatskih regija.

Literatura:

1. Roglić J. i N. (1967.): *Litoralizacija prekretnički i perspektivni proces*, Split: Ekonomski institut
2. Šimunović I. (1988.): O prostornoj ekonomiji obalnih područja, pojam i karakter, *Zbornik radova EF Split*, br. 8.
3. Šimunović I. (1990.): *Integrated planning as a new paradigm of a coastal zone management*, ICC, Kiel, pp 25.
4. Šimunović I. i surad., (2011.): *Gradovi i regije hrvatskog priobalja*, Zagreb: Školska knjiga
5. Šimunović I. (2007.): *Urbana ekonomika*, Zagreb: Školska knjiga
6. Gelo J.: *Demografske promjene u Hrvatskoj od 1780. do 1981.*, Zagreb: Globus
7. Krešić I. (1981.): *Prostorna ekonomija*, Zagreb: Informator
8. Enzenberger H. M. (1974.): A critique of Political Ecology, *New Left Review*, No 84.
9. Pederin I. (2006.): Gospodarsko i strateško značenje jadranskih luka u prošlosti, *Zbornik Pomorskog muzeja Orebić*

Ivo Šimunović

UDC: 338.22 (497.5) (210.5)
Original scientific paper

THE COASTAL ECONOMY AS A SCIENTIFIC AND POLITICAL ISSUE

Abstract: *Croatian coastal area is poor in mineral resources. Its greatest wealth is people, space and geographic position. These resources enable the development of wide range of activities among which maritime affairs and tourism were emphasized both in history and nowadays as the most powerful and natural integrative activities of Croatian coast. During the change of political and economical system, preferences of people and international integration, as a part of globalism and neoliberal capitalism, confusion caused by the need to ensure one's safe life in an easy and cheap way was created in this area. This unshaped and dangerous way of development nobody cares about had certain reflexions in this area which we are going to try to explain by a method of space geometry and method of reasonable guidance of the development and space in modern life conditions. Application is going to be done on a macro level in order to have clear findings interesting for those who are obliged to take care of the development of these extremely important Croatian regions.*

Keywords: *integral planning, management of system of development, dilemmas, coastal economy, Croatia*

Nensi Segarić

UDK: 338.48 (497.5 Starigrad-Paklenica)

502.4 (497.5 Starigrad-Paklenica)

Prethodno priopćenje

BAŠTINA KAO TEMELJ RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA: ISKUSTVO TURISTIČKIH DJELATNIKA U STARIGRADU-PAKLENICI

Sažetak: *Odgovorani odnos lokalne zajednice prema prirodnoj i kulturnoj baštini temeljna je pretpostavka održivog razvoja turizma. Negativne ekološke posljedice masovnog turizma utjecale su na promjene turističkih potreba (Mueller, 2004.), stoga "novi turisti" (Tomić-Koludrović; Petrić, 2007.) ne žele biti dio masovnosti, obrazovani su, informirani, kreativni, žele otkrivati i sudjelovati u autentičnoj lokalnoj sredini pa posjećuju ruralne sredine koje nisu bile izložene velikim turističkim intervencijama (Urry, 2002.). U Starigradu je turizam dominantna gospodarska djelatnost a njegov intenzivniji razvoj započinje 1970-ih kao masovni sezonski turizam temeljen isključivo na vrijednostima prirodnog okoliša. Vremenom vrijednosti lokalne kulturne baštine postaju važan element turističke atraktivnosti kojom se upotpunjuje primarna ponuda sunca i mora. Rad se temelji na rezultatima istraživanja, provedenog krajem 2012. i početkom 2013. godine, a iz kojih je vidljivo da kulturna baština, valorizirana kao turistički resurs, jača senzibiliziranost lokalne zajednice prema prepoznavanju i očuvanju lokalne tradicionalne materijalne i nematerijalne baštine. Novom turističkom ponudom smanjuju se negativne posljedice sezonalnosti. Time su stvorene pretpostavke za budući razvoj odgovornog turizma u kojem su i turisti i lokalno stanovništvo odgovorni kako prema prirodnim, tako i prema kulturnim vrijednostima okoliša.*

Ključne riječi: *baština, održivi razvoj turizma, lokalna zajednica, novi turisti*

1. Uvod

U najnovijem Planu razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023., kao i ostalim dokumentima koji se bave upravljanjem turističkim razvojem, kako na nacionalnoj tako i na lokalnim razinama, upućuje se na potrebu pažljivog i od-

¹ Primjerice: *Strategija razvoja turizma republike hrvatske do 2020.* (2013.); *Županijska razvojna strategija Zadarske županije 2011.-2013.* (2011.); *Glavni plan razvoja turizma Zadarske županije 2013.-2023.* (2013.).